

DEMOCRATIX

**Vzdelávacia
Príručka**

Ako rozhodujeme o krajine?

Každý deň sa prijímajú rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú náš život: ako funguje školstvo, aké budú dane, ako sa zabezpečí zdravotníctvo či bezpečnosť. Keďže sa týkajú nás všetkých, musíme mať spôsob, ako o nich spoločne rozhodovať. A to je **Demokracia**.

Ako sa dohodnúť, keď má každý iný názor?

Demokracia znamená „vláda ľudu“. Moc v štáte nepatrí jednému človeku, ale občanom. Keďže sa zmeny dejú neustále, nemôžeme všetci rozhodovať o každom zákone priamo. Volíme si preto zástupcov, ktorí konajú v našom mene.

V demokracii majú ľudia rôzne názory. Preto sa rozhoduje podľa pravidiel, ktoré určujú, kto môže navrhovať zákony, ako prebieha hlasovanie a ako sa počítajú hlasy. Výsledok potom platí pre všetkých.

V hre Democratix prinášame zjednodušenú verziu tohto procesu. Každý hráč zastupuje určitý postoj, snaží sa získať podporu a presadiť svoje návrhy rovnako ako v skutočnej politike.

Kto nás zastupuje?

Vo voľbách si občania vyberajú **politické strany** a ich kandidátov podľa toho, čo je pre nich dôležité a komu dôverujú. Podľa počtu hlasov potom získajú strany určitý počet poslancov v parlamente, ktorí ich budú zastupovať.

Poslanci zastupujú v parlamente a vo vláde svoju stranu a jej program. V parlamente diskutujú, navrhujú zmeny zákonov a hlasujú o tom, ako má štát fungovať. Rozhodnutie prejde vtedy, keď zaň hlasuje väčšina poslancov v parlamente

Poslanci dostávajú od voličov mandát na určité volebné obdobie, teda dôveru rozhodovať v ich mene. Za svoje rozhodnutia nesú politickú zodpovednosť a v ďalších voľbách môžu byť nahradení, ak stratia dôveru svojich voličov.

Podľa čoho rozlišujeme politické strany?

Strany sa odlišujú najmä v tom, aké riešenia navrhujú v ekonomike a aké pravidlá chcú nastavovať v spoločnosti.

V tejto hre na ich porovnanie používame zjednodušený model politického kompasu podľa dvoch osí:

↔ **Ekonomika**

Kto má mať väčšiu kontrolu nad peniazmi a majetkom? Štát alebo jednotlivci a firmy? Má štát viac rozhodovať o daniach, platoch a cenách, alebo dať väčšiu slobodu podnikaniu?

↕ **Spoločnosť**

Ako sa má štát postaviť k témam ako rodina, menšiny, migrácia či práva rôznych skupín? Má sa viac držať tradičných pravidiel, alebo umožniť rýchlejšie spoločenské zmeny?

Každú politickú stranu môžeme umiestniť niekam na tento kompas podľa toho, aký má postoj k ekonomike a spoločenským otázkam.

L'avicová orientácia

Vychádza z presvedčenia, že **spoločnosť má usilovať o rovnosť a sociálnu ochranu**. Zdôrazňuje silnú úlohu štátu pri zabezpečovaní verejných služieb, ako sú školstvo a zdravotníctvo.

Podporuje **vyššie dane na financovanie sociálnych programov** a znižovanie rozdielov medzi ľuďmi. Podľa tohto pohľadu má štát regulovať trh tak, aby chránil zamestnancov a zraniteľné skupiny.

Ekonomický

Ako zabezpečiť, aby mali všetci ľudia dôstojné podmienky na život?

Silnejšia sociálna politika prináša vyššie príspevky pre rodiny, dostupnejšie zdravotníctvo, bezplatné školstvo a podporu v nezamestnanosti. Štát investuje do verejných služieb, aby mal každý istoty bez ohľadu na príjem.

Vyššie verejné výdavky znamenajú vyššie nároky na štátny rozpočet. Pri rozsiahlej regulácii môže vzniknúť riziko neefektívneho riadenia alebo pomalšieho ekonomického rastu.

Socialisti:

Chcú, aby štát zabezpečil dostupné zdravotníctvo, školstvo a sociálne dávky. Veria, že bohatší by mali platiť vyššie dane, aby sa pomohlo tým, ktorí to potrebujú. Nechcú zrušiť súkromné podnikanie, ale chcú, aby bolo férové a regulované.

Kolektivisti:

Veria, že niektoré veľké podniky by mali patriť všetkým, napríklad cez štát alebo družstvá. Chcú, aby ľudia viac spolupracovali a menej súperili o peniaze. Myslia si, že najdôležitejšie je zabezpečiť rovnosť medzi všetkými.

Pravicová orientácia

konflikt

Vychádza z presvedčenia, že **dôležitá je nezávislosť jednotlivca a osobná zodpovednosť**. Zdôrazňuje menšiu úlohu štátu v ekonomike a väčší priestor pre trh a podnikanie.

Uprednostňuje **nižšie dane a menej regulácie**. Podľa tohto pohľadu má konkurencia a súťaž podporovať efektivitu, inovácie a ekonomický rast.

Ako motivovať ľudí tvoriť, podnikat' a inovovať?

Väčší priestor pre podnikanie môže podporovať inovácie a dynamický rozvoj ekonomiky. Nižšie dane môžu ponechať viac prostriedkov jednotlivcom a firmám na vlastné rozhodovanie.

Zraniteľné skupiny obyvateľstva môžu pri nižšej sociálnej ochrane niesť väčšiu mieru rizika. Silná orientácia na trh môže viesť k väčším rozdielom v príjmoch alebo ovládnutiu trhu veľkými korporáciami.

Individualisti:

Myslia si, že každý je zodpovedný za svoj vlastný úspech a nemal by sa spoliehať na štát. Chcú nízke dane a minimálne zásahy do podnikania, aby mali ľudia viac slobody v tom, ako nakladajú so svojimi peniazmi.

Kapitalisti:

Veria, že čím viac podniky súťažia, tým je to lepšie pre všetkých, pretože to prináša inovácie a lepšie služby. Chcú, aby väčšinu vecí riadil súkromný sektor a nie štát, pretože veria, že to je efektívnejšie.

Konzervatívna orientácia

Vychádza z presvedčenia, že **spoločnosť má stáť na osvedčených hodnotách a tradíciách**. Zdôrazňuje kontinuitu, stabilitu a zachovanie kultúrnej a národnej identity.

Uprednostňuje postupné zmeny pred rýchlymi reformami. Podľa tohto pohľadu môžu prudké spoločenské zmeny narušiť súdržnosť a **pocit istoty v spoločnosti**.

Spoločenský

Ako zachovať stabilitu a hodnoty, ktoré formujú spoločnosť?

Podpora tradičných spoločenských zvykov a pravidiel môže prinášať väčšiu predvídateľnosť verejného života. Pre mnohých to znamená pocit istoty a ochrany známeho prostredia v období globálnych zmien.

Silný dôraz na jednotu a tradičné normy môže viesť k tomu, že ľudia s odlišnými názormi alebo životným štýlom sa cítia menej prijímaní. Môžu vzniknúť napätia medzi rôznymi skupinami v spoločnosti.

Nacionalisti:

Kladú dôraz na silný štát, ochranu vlastnej kultúry a obmedzenie vplyvov zvonka. Myslia si, že je dôležité chrániť vlastný jazyk, históriu a zvyky a nie príliš sa spoliehať na cudzie krajiny alebo nadnárodné organizácie.

Teokrati:

Vnímajú náboženstvo ako základ spoločnosti a morálneho poriadku. Veria, že viera pomáha ľuďom správať sa zodpovedne a rozlišovať dobro od zla. Chcú, aby malo výrazný vplyv na zákony aj verejný život a podporujú tradičné rodinné hodnoty.

Progresívna orientácia

konflikt

Vychádza z presvedčenia, že **spoločnosť sa má vyvíjať** a reagovať na nové výzvy. Zdôrazňuje rozširovanie práv jednotlivcov a podporu rozmanitosti.

Podporuje inovácie, modernizáciu inštitúcií a ochranu životného prostredia. Podľa tohto pohľadu má byť **spoločnosť otvorená zmenám** a technologickému pokroku.

Ako vytvoriť spoločnosť, v ktorej môže byť každý sám sebou?

Podpora rôznych životných štýlov a menšín môže posilňovať slobodu jednotlivca a rovnosť príležitostí. Dôraz na ochranu prírody a udržateľnosť reaguje na environmentálne výzvy súčasnosti.

Odlišná pripravenosť na zmenu môže viesť k pocitu neistoty, najmä ak sa reformy dejú rýchlo alebo zasahujú zaužívané pravidlá. Zmeny môžu zároveň prinášať nové prístupy a odlišné spôsoby riešenia problémov.

Humanisti:

Bojujú za rovnosť, práva menšín a odluku štátu od cirkvi. Myslia si, že spoločnosť by mala byť otvorená a spravodlivá pre všetkých bez ohľadu na pôvod, vieru či orientáciu. Veria, že vláda by mala chrániť práva občanov a podporovať spoluprácu.

Futuristi:

Presadzujú moderné riešenia založené na vede a technológiách. Veria, že ekologická politika, digitalizácia a efektívna správa štátu sú kľúčom k lepšej budúcnosti. Chcú, aby sa rozhodnutia robili na základe odborných analýz, a nie politických záujmov.

Centristi a umiernení

Centristi sa nachádzajú v strede ekonomického spektra medzi ľavicou a pravitou. Umiernení predstavujú stred v spoločenských otázkach medzi konzervatívnym a progresívnym smerom.

Často sa dokážu dohodnúť s jednou aj druhou stranou podľa konkrétnej témy. Hľadajú vyvážené riešenia, no niekedy sa im preto ťažšie zaujíma jasný postoj k problémom.

Hľadanie kompromisu umožňuje spájať rôzne pohľady a vytvárať praktické riešenia prijateľné pre širšiu časť spoločnosti. Môže znižovať napätie a podporovať stabilitu.

Nejasné hodnoty môžu viesť k tomu, že strana sa nevie jasne postaviť za svoje princípy. Časté ustupovanie môže pôsobiť ako nerozhodnosť alebo nedostatok smerovania.

Rovnováha alebo popularita?

Je správne meniť názory?

Populisti ponúkajú príliš jednoduché odpovede na zložité problémy a **reagujú na aktuálne emócie verejnosti**. Svoje názory menia podľa toho, čo je populárne, raz bližšie k ľavici, inokedy k pravici.

Rozdiel medzi kompromisom a populizmom spočíva v **konzistentnosti**. Politici môžu meniť riešenia podľa situácie, ale mali by si zachovať jasné hodnoty a smer.

Ak sa politika riadi najmä aktuálnymi náladami, **môže chýbať dlhodobá vízia a stratégia**. Bez jasného smerovania sa opatrenia môžu navzájom oslabovať alebo meniť podľa momentálneho tlaku.

Príklad z Francúzska

Voľby vo Francúzsku v roku 2024 ukázali stret troch výrazne odlišných politických strán, kde každá mala vlastné priority, témy a víziu pre krajinu.

Voliči sa rozhodovali podľa toho, čo považovali za najdôležitejšie:

1. **Renaissance**, **pravico**-umiernená strana postavila kampaň na ekonomických reformách, podnikaní, a spolupráci s Európskou Úniou ako ceste k stabilite a rastu.
2. **La France Insoumise**, **ľavico**-**progresívna** strana zdôrazňovala boj s nerovnosťou, ekologickú transformáciu a silnejšiu ochranu pracujúcich.
3. **Rassemblement National**, **populisticko**-**konzervatívna** strana kládla dôraz na bezpečnosť, národnú suverenitu a ochranu francúzskych tradícií.

Ktorú zo strán podľa teba volili títo občania vo voľbách a prečo?

Luc

45-ročný učiteľ
z Marseille

Každý deň vidí rodiny, ktoré zápasia s rastúcimi nákladmi na bývanie a energiu. Verí, že štát by mal ľuďom aktívne pomáhať a znižovať spoločenské rozdiely.

Élodie

58-ročná vinárka
z Bordeaux

Vníma, že tradičné remeslá a miestna kultúra sa menia rýchlejšie, než by si želala. Verí, že je dôležité chrániť národné tradície a zachovať hodnoty, s ktorými vyrastala.

Claire

32-ročná manažérka
z Paríža

Sleduje, ako sa trh a technológie rýchlo vyvíjajú. Verí, že ekonomické reformy a spolupráca s Európskou úniou môžu podporiť rast a nové príležitosti.

Ako prebiehajú voľby?

Raz za štyri roky sa na Slovensku konajú parlamentné voľby. V nich si občania vyberajú politickú stranu, ktorá ich bude zastupovať v parlamente. Zároveň môžu na kandidátke tejto strany označiť až štyroch kandidátov, ktorým dávajú prednosť.

Voľby prebiehajú v jeden deň a hlasovať môže každý občan SR, ktorý dovŕšil 18 rokov. Hlas môže odovzdať v mieste svojho bydliska alebo aj na inom mieste, ak má vopred vybavený hlasovací preukaz.

Politické strany počas kampane predstavujú svoje programy, sľuby a kandidátov. Snažia sa presvedčiť voličov, že práve ich riešenia sú najlepšie pre krajinu.

Kandidáti vystupujú v televíznych debatách, rozhovoroch a na sociálnych sieťach. Voliči tak môžu porovnávať ich názory a postoje na dôležité témy.

Počas kampane sa zverejňujú aj prieskumy verejnej mienky. Ukazujú, ako by voľby mohli dopadnúť, ak by sa konali v danom momente, nejde však o ich skutočný výsledok.

Keď sa voľby skončia

1. Po zatvorení volebných miestností sa hlasy spočítajú a zistí sa, koľko percent získala každá strana.
2. Do parlamentu sa dostanú len tie strany, ktoré získajú aspoň 5 % hlasov. Podľa výsledkov sa následne prepočítava počet mandátov, teda koľko poslancov bude mať každá strana.
3. Na základe nového zloženia parlamentu začínajú strany a ich predstavitelia rokovania o vytvorení vlády a smerovaní krajiny na ďalšie volebné obdobie.

Kto bude vládnuť?

Po voľbách sa kreslá v parlamente rozdelia medzi politické strany podľa toho, koľko hlasov získali. **Aby mohla vzniknúť vláda, musí získať podporu nadpolovičnej väčšiny poslancov, teda aspoň 76 zo 150 poslancov.** Poslanci o tom hlasujú pri vyslovení dôvery vláde.

Ak jedna strana získa väčšinu sama, môže vládnuť bez koalíčných partnerov. To sa však stáva len zriedka. **Častejšie musia viaceré strany rokovať, dohodnúť sa na spoločnom programe a robiť kompromisy, aby spolu vytvorili vládu.**

Pri tvorbe koalícií sa strany väčšinou spájajú s tými, s ktorými majú aspoň čiastočne podobné postoje, napríklad v ekonomike alebo spoločenských otázkach. Dohodnú sa na témach, v ktorých sa zhodujú, a tie sa snažia presadzovať spoločne.

Niekedy však vzniknú aj koalície strán, ktoré nemajú veľa spoločných tém „za“, ale spája ich spoločný cieľ zabrániť niečomu, napríklad korupcii, extrémizmu, imigrácii alebo nestabilite.

Ako sa darilo širokej koalícii v Nemecku?

Po voľbách v roku 2021 vznikla v Nemecku vláda troch strán. Zhodli sa najmä v **progresívnych** témach a v ekonomike sa dohodli na kompromise medzi **centristickými** a **ľavicovými** politikami, čím vytvorili vládnu koalíciu.

✓ *Sluby a politiky, ktoré sa stranám podarilo presadiť:*

Zvýšenie minimálnej mzdy

Rozvoj obnoviteľných zdrojov energie

Manželstvá rovnakého pohlavia

✗ *Sluby a politiky, ktoré sa stranám nepodarilo presadiť:*

Zvýšenie daní pre bohatých

Zákaz spaľovacích motorov

Zníženie daní pre firmy

Tri piliere moci

V demokracii nie je všetka moc sústredená v rukách jednej osoby alebo jednej inštitúcie. Štát funguje na princípe **troch pilierov moci**, ktoré sa navzájom dopĺňajú a kontrolujú. Parlament prijíma zákony, vláda ich vykonáva a sudy dohliadajú na to, aby sa dodržiavali.

Parlament
Zákonodarná moc

Poslanci parlamentu
prijímajú zákony
a kontrolujú vládu

Do Národnej rady SR
je zvolených
150 poslancov

Poslancov volia
občania vo voľbách
každé 4 roky

Vláda
Výkonná moc

Členovia vlády
navrhujú opatrenia
a riadia ministerstvá

Vládu tvorí premiér,
jej podpredsedovia,
a ministri.

Vládu zostavujú
koaličné strany s
väčšinou v parlamente

Súdy
Súdna moc

Sudcovia rozhodujú
spory medzi ľuďmi
a štátom a pomáhajú
vykladať zákony

Súdy tvoria
sudcovia na rôznych
úrovniah súdov

Sudcov vyberajú
odborníci a menuje
ich prezident

Ako funguje parlament?

Parlament je miesto, kde zvolení poslanci rozhodujú o tom, ako má štát fungovať. Diskutujú o zákonoch, navrhujú zmeny a hlasujú o nich. Parlament zároveň kontroluje vládu a môže ju kritizovať alebo od nej žiadať vysvetlenia.

Čo robia poslanci v parlamente?

- **Poslanci navrhujú nové zákony alebo menia tie existujúce.** O návrhoch sa najskôr diskutuje vo výboroch, neskôr o nich hlasuje celý parlament.
- **Poslanci kladú vláde otázky a kontrolujú jej rozhodnutia.** Môžu ju kritizovať a žiadať vysvetlenia k jej krokom.
- **Poslanci diskutujú a obhajujú názory svojich strán.** Keďže majú rôzne pohľady, hľadajú kompromisy, ktoré podporí väčšina poslancov.

Okrem toho pracujú aj mimo parlamentu. Stretávajú sa s odborníkmi, organizáciami či občanmi vo svojich regiónoch, aby lepšie porozumeli problémom ľudí. Pri svojej práci majú často aj asistentov, ktorí im pomáhajú pripravovať podklady, analyzovať návrhy zákonov a organizovať stretnutia.

Čo robí opozícia?

Po voľbách vytvoria vládu strany, ktoré majú väčšinu v parlamente. **Strany, ktoré sa do vlády nedostanú, tvoria opozíciu.** Tá má menej možností presadzovať vlastné zákony, ale zohráva dôležitú úlohu pri kontrole vlády.

Z opozície sa zmeny presadzujú veľmi ťažko

Aj keď opozícia nemá väčšinu v parlamente, stále môže ovplyvňovať politiku. V diskusiách upozorňuje na chyby vo vládných návrhoch, otvára nové témy a sleduje, či vláda rozhoduje zodpovedne. Tým pomáha vytvárať verejnú kontrolu nad tým, ako štát funguje.

Kritika rozhodnutí vlády

Opoziční poslanci analyzujú vládne návrhy a upozorňujú na ich chyby. V debatách sa snažia presvedčiť verejnosť aj ostatných poslancov o svojom pohľade.

Upozorňovanie na problémy

Opozícia otvára témy, ktoré vláda nerieši. Poukazuje na problémy občanov a snaží sa, aby sa o nich diskutovalo v parlamente aj vo verejnosti.

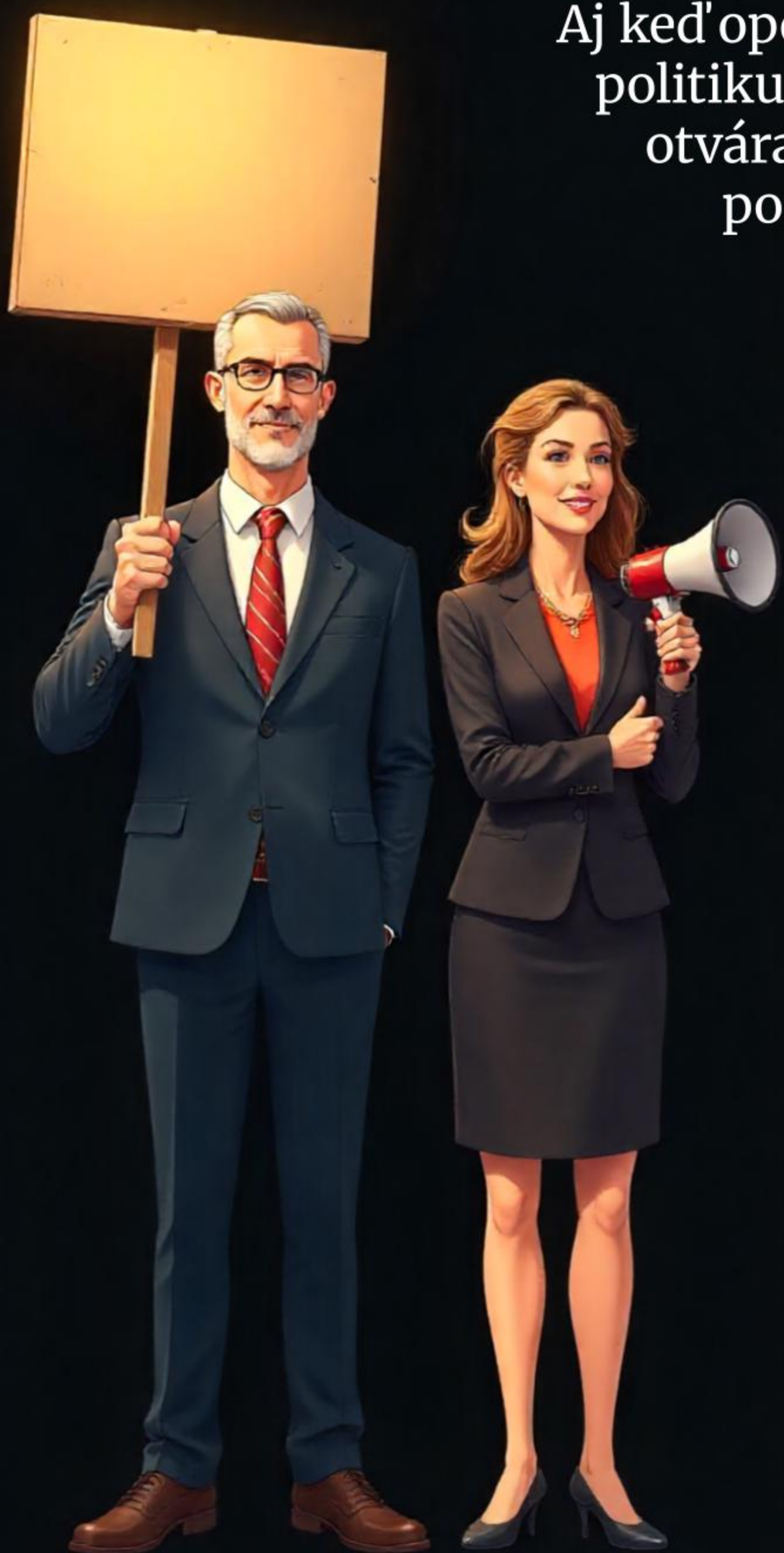
Kontrola vládnej koalície

Opozícia sleduje, ako vláda používa moc a verejné peniaze. Môže žiadať vysvetlenia alebo upozorňovať na sporné rozhodnutia.

Niekedy vznikne **menšinová vláda**, ktorá nemá vlastnú väčšinu v parlamente. Pri presadzovaní zákonov preto potrebuje podporu niektorých opozičných strán. Tie nevstupujú do vlády, ale rozhodujú sa, ktoré návrhy zákonov podpora.

Prezident

Prezident je hlavou štátu a **reprezentuje krajinu doma aj v zahraničí**. Keď parlament schváli zákon, **prezident ho podpisuje, aby začal platiť**. Ak má výhrady, môže ho raz vrátiť parlamentu na opätovné prerokovanie a hlasovanie s pripomienkami.

Prezidenta volia priamo občania v prezidentských voľbách. Aj prezident má svoje názory a hodnoty, preto sa môže s vládou v niektorých témach zhodovať, v iných s ňou nesúhlasiť.

Jeho úlohou je zároveň dohliadať na to, aby štátne inštitúcie fungovali podľa ústavy a zákonov, pričom môže upozorniť na problémy v rozhodnutiach parlamentu alebo vlády.

Dozorné inštitúcie

Okrem parlamentu existujú aj **ďalšie verejné inštitúcie, ktoré kontrolujú fungovanie štátu**. Patria medzi ne napríklad prokuratúra, Najvyšší kontrolný úrad, Protimonopolný úrad, verejný ombudsman či rôzne regulačné úrady.

Ich úlohou je dohliadať na **dodržiavanie zákonov, kontrolovať hospodárenie štátu a preverovať porušenia pravidiel**. Tieto inštitúcie by mali byť nezávislé od politiky, aby mohli kontrolovať rozhodnutia vlády aj parlamentu.

Preto je dôležité, aby konali nadstranícky a dokázali kontrolovať každú vládu **bez ohľadu na to, ktorá strana je práve pri moci**.

Demokracia funguje len vtedy, keď sa zapojíme

Demokracia nie je len o voľbách raz za niekoľko rokov. Každý občan môže sledovať dianie, vytvárať si názor a zapájať sa do verejného života.

Aj ty môžeš ovplyvniť dianie v krajine

Zaujímaj sa o dianie

Ak sa občania nezaujímajú o politiku, rozhodnutia robia za nich iní.

Overuj si informácie

Sleduj rôzne médiá, porovnávaj názory a overuj si fakty.

Buď otvorený názorom

Demokracia funguje vďaka diskusii a rešpektu k rôznym pohľadom.

Chod' voliť

Voľby sú najjednoduchší spôsob, ako ovplyvniť smerovanie krajiny.

Zapájaj sa do diskusie

Protesty, petície alebo verejné debaty sú spôsob, ako vyjadriť názor.

Buď aktívny v komunite

Môžeš pomáhať v miestnych iniciatívach alebo dobrovoľníctve.

“Demokracia nie je panovanie, ale len práca, práca na zabezpečenie spravodlivosti.”

Tomáš Garrigue Masaryk, Prezident ČSR